

Nieuwkomers starten altijd met klankonderwijs!

Achtergronden en tips voor iedereen die werkt met anderstalige leerlingen

Het taalonderwijs aan nieuwkomers en andere anderstalige leerlingen start idealiter met het aanleren van klanken. Die kennis is essentieel voor het leren uitspreken van de Nederlandse taal; een voorwaarde om succesvol deel te kunnen nemen aan het Nederlandse onderwijs.

In talen zijn klanken verschillend van elkaar. Denk maar eens aan de Franse nasale klinkers en aan de in het Engels moeilijk uit te spreken 'th' in 'the' of in 'these'. Klankonderwijs gaat vooraf aan **woordenschatkennis** of **leren lezen**. Nieuwkomers zouden altijd moeten beginnen met het leren van de klanken uit de Nederlandse taal.

Om nieuwkomers de Nederlandse taal succesvol te onderwijzen is het voor leraren noodzakelijk achtergrondkennis te hebben van klankonderwijs. In dit document delen onze NT2-experts enkele achtergronden en tips hierover.

TAAL LEREN BEGINT MET KLANKONDERWIJS

Baby's leren al op jonge leeftijd de klanken uit de taal die zij horen, te onderscheiden.

Je krijgt dus alleen de klanken uit je moedertaal cadeau. Voor een nieuwkomer die Nederlands gaat leren, zijn de klanken uit die taal daarom niet vanzelfsprekend. Je moet eerst de klanken van het Nederlands kunnen onderscheiden, voordat je ze kunt produceren.

Een voorbeeld

Als je het verschil tussen de woorden 'man' en 'maan' niet hoort, kan dit leiden tot misverstanden.

DRIE FASEN IN HET LEREN VAN TAAL

Er is sprake van drie fasen om goed te leren lezen en spellen in een taal:

- 1 Klankleer / fonologisch bewustzijn
- 2 Ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn
- 3 Het leren lezen/spellen

Als Nederlandstalige kinderen voor het eerst naar school gaan, kunnen zij de Nederlandse klanken al gebruiken en verstaan: zij spreken de Nederlandse taal (= fase 1). Vervolgens leren zij op school het fonemisch bewustzijn aan.

Het fonemisch bewustzijn richt zich op:

- de auditieve analyse van woorden in klanken, en
- de synthese van klanken tot woorden.

Dat bewustzijn is voorwaardelijk voor het leren lezen en spellen.

NIEUWKOMERS EN TAALONDERWIJS

In het taalonderwijs starten scholen meestal met stap 2: de ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn. Dat is voor anderstalige leerlingen niet altijd gemakkelijk of logisch, omdat fase 1, dat is het verstaan en zeggen van Nederlandse klanken, dan wordt overgeslagen. Deze leerlingen kunnen dan problemen krijgen met fase 3: het leren lezen.

Om te kunnen lezen in het Nederlands moet het kind de Nederlandse klanken kunnen verstaan en zeggen. Daarna kan het kind de symbolen, de letters, koppelen aan de geleerde klanken.

Het fonologisch bewustzijn van de Nederlandse taal is niet altijd ontwikkeld bij anderstaligen, terwijl daar in de kleutergroepen vaak wel vanuit wordt gegaan. De Werkmap Fonemisch bewustzijn (2011, CPS) veronderstelt bijvoorbeeld dat een leerling aan het begin van groep 1 al 75% van de Nederlandse klanken beheerst. Voor nieuwkomers geldt dat niet: zij hebben daar eerst klankonderwijs voor nodig.

KLANKLEER VOOR NIEUWKOMERS

Kinderen die in hun moedertaal al kunnen lezen en spellen, beschikken al over een fonemisch bewustzijn: zij beseffen dat we klanken kunnen weergeven met letters en dat we zo woorden kunnen maken. Zij hoeven dit fonemisch bewustzijn niet meer te oefenen, tenzij ze in een logografische taal hebben leren lezen, zoals het Chinees. Wel moeten deze leerlingen leren welke klanken het Nederlands kent (klankleer) en met welke letters we deze klanken in het Nederlands weergeven.

De anderstalige leerling die Nederlands leert, zou moeten beginnen met het leren verstaan en zeggen van de Nederlandse klanken. Daarbij is het van belang om betekenisverschillen te kunnen horen en te produceren. Daarvoor is het nodig dat de nieuwkomer:

- Nederlandse klanken kan onderscheiden;
- Nederlandse klanken correct kan uitspreken;
- Nederlandse klankcombinaties correct kan uitspreken;
- klemtoonpatronen in woorden en zinnen correct kan uitspreken;
- intonatiepatronen verstaat en kan uitspreken.

ONDSCHIED TUSSEN KLANKONDERWIJS EN LEESONDERWIJS

In het onderwijs aan nieuwkomers is het van belang onderscheid te maken tussen klankonderwijs en leesonderwijs. In iedere taal zijn er klanken en letters. Een klank kan hetzelfde zijn in verschillende talen, maar anders geschreven worden.

Een voorbeeld

Andere letters, dezelfde klank:

- Engels: cool
- Duits: Buch
- Frans: Louvre
- Nederlands: doel

Letters kunnen op meerdere manieren worden uitgesproken en klanken kunnen op meerdere manieren worden gespeld.

Een voorbeeld

Ook binnen een taal kan eenzelfde klank anders gespeld worden:

- een
- de
- tachtig
- makkelijk

ACHTERGRONDKENNIS OVER KLANKONDERWIJS VOOR LERAREN

Om nieuwkomers de Nederlandse taal succesvol te onderwijzen is het voor leraren noodzakelijk achtergrondkennis te hebben van wat het klankonderwijs inhoudt. Daarbij gaat het in de basis om:

- het verschil kennen in fonemen en fonen;
- het verschil kennen in klank en letter;
- de kenmerken kennen van klinkers en medeklinkers in de Nederlandse taal;
- de klankregels, zoals invoeging van een klank (individuweel) of weglating (postzegel);
- de klemtoon in woorden en zinsintonatie.

Klankleer is een lastig onderdeel in het taalonderwijs. Het volgen van een training is een goede eerste stap om klankleer en het onderwijzen ervan je eigen te maken.

In de trainingen maken onze NT2-experts gebruik van vijf didactische stappen voor goed klankonderwijs aan anderstaligen:

- **Stap 1:**

De leerkracht biedt een klank aan.

- **Stap 2:**

De leerkracht laat rijtjes woorden horen met de klank van de week én in een thematische samenhang:

- Een terugkerend **woord** in een reeks **woorden**
- Klank in een reeks losse klanken

- **Stap 3:**

Voorzeggen en nazeggen van een losse klank. De leerkracht corrigeert.

Daarna het voorzeggen en nazeggen van een klankwoord.

- **Stap 4:**

De leerlingen herkennen en verzamelen woorden met de klank van de week. Ze gebruiken de klank bij het opnoemen van de woorden.

- **Stap 5:**

De leerlingen gebruiken de aangeboden klank in spontaan taalgebruik.

Eén les bestaat bijvoorbeeld uit stap 1, 2, en 3; in totaal maximaal vijftien minuten.

De leerkracht verspreidt de overige oefenactiviteiten over de dag.

Training NT2 volgen?

Deze didactische stappen komen uitgebreid aan bod in onze trainingen, behorend bij het materiaal:

- **Zien is Snappen** van Josée Coenen en Marije Heijdenrijk voor de groepen 1-4.
- **De Bovenkamer** van Josée Coenen voor de groepen 5-8.
- Zeg maar na...! behorend bij **Horen, zien en schrijven**.

Kijk voor meer informatie en data voor trainingen op open inschrijving op www.nt2onderwijs.nl.

Op aanvraag kunnen wij ook een training klankonderwijs (maatwerk) organiseren.

Wij e

Tips voor leraren

Effectief klankonderwijs aan anderstalige leerlingen

Tip 1

Maak de klank duidelijk met de mond en wijs leerlingen erop hoe de mondstand is. Een beetje overdrijven is zeker behulpzaam.

Tip 2

Laat leerlingen gebruik maken van een eigen spiegel om hen te laten zien wat hun mond doet bij het uitspreken van een bepaalde klank. Zowel bij het aanleren van klinkers maar ook bij medeklinkers is het goed om die spiegel te gebruiken.

Tip 3

Maak gebruik van liedjes en/of klankversjes om klanken aan te leren.

Tip 4

Kijk eens op de volgende websites om de verschillende klanken aan te horen in allerlei talen.

http://accent.gmu.edu/browse_native.php?function=detail&languageid=69

Welke klanken worden bedoeld met de ipa-tekens?

<http://www.internationalphoneticalphabet.org/ipa-sounds/ipa-chart-with-sounds/>

Tip 5

Maak gebruik van klanksymbolen om de klanken visueel te ondersteunen. Klanksymbolen worden aangegeven met een roze letter. De leesmethode **Veilig Leren Lezen** geeft articulatiesuggesties om de klanken te ondersteunen.

Tip 6

Maak gebruik van een klanktafel in je groep. Met een ingerichte klanktafel geef je leerlingen de gelegenheid om met een klank te oefenen. Je kunt een nieuwe klank introduceren door naar de klanktafel te verwijzen en leerlingen te zeggen dat zij straks een nieuwe klank gaan oefenen.

Tip 7

Gebruik een doos die je 'de klankdoos' noemt.

Daarin verzamelen leerlingen woorden waar de klank van de week in zit.

Tip 8

Leer alle leerlingen – en niet alleen anderstalige leerlingen – vanaf het begin dat een klank iets anders is dan een letter. Hanteer hierbij de symbolen voor spreken en luisteren (klanken) en voor lezen en schrijven (letters). Zie voor meer informatie de materialen **Van horen en zeggen, Zien is snappen** (op de bijbehorende CD-rom) en **Zeg maar na...!**.

Tip 9

Maak gebruik van coöperatief leren om klanken te oefenen. Coöperatief leren en het gebruik maken van didactische structuren (werkvormen) zorgen ervoor dat leerlingen bij het uitvoeren van een taak met elkaar samenwerken. Deel de klas hiervoor in in kleine heterogene groepen. De principes die gelden voor de coöperatieve didactische structuren zijn:

- leerlingen werken met elkaar samen op basis van gelijke deelname,
- zij zijn individueel aanspreekbaar,
- er is sprake van positieve wederzijdse afhankelijkheid en
- er is simultane actie.

Leerlingen gaan samen met elkaar discussiëren en argumenteren over de leerstof, leggen elkaar uit en geven elkaar informatie, kunnen elkaar overhoren en leren zo op een positieve manier elkaars zwakke kanten aan te vullen.

Tip 10 Maak in het klaslokaal gebruik van een klankmuur.

Tip 11 Besteed elke dag kort aandacht aan klanken. Liever elke dag een kleine activiteit dan op één dag een lange.

Tip 12 Bied altijd een klank in een woord aan.
Bijvoorbeeld: 'Vandaag leer je de klank /i/ in kip. Je leert de /i/ verstaan en zeggen.'

Tip 13 Laat kinderen die in hun eigen taal al kunnen lezen een lijstje aanleggen met de Nederlandse letters en de letters in hun eigen taal. Ze kunnen er ook bij schrijven hoe je de Nederlandse letters uitspreekt in hun eigen taal, zoals: 'oe' spreek je in het Nederlands uit als de 'u' in het Spaans. Zie ook: **Zeg maar na...!** in **Horen, zien en schrijven**.

Tip 14 Download kosteloos de brochure **Taal en Tekenen** over hoe je inzicht krijgt in het leesniveau /niveau van geletterdheid van anderstalige leerlingen. De download is beschikbaar via www.hco.nl/nt2.

TENSLOTTE: INTEGREER KLANKONDERWIJS IN JE HELE ONDERWIJSPROGRAMMA!

Colofon

Dit document is een uitgave van HCO en is tot stand gekomen in opdracht van gemeente Den Haag.
Vormgeving: Inc. Communicatie & design
Fotografie: Roel Burgler (foto's omslag en foto klankmuur)

Kijk voor meer informatie op:

www.hco.nl/nt2
www.ntzonderwijs.nl
www.watenhoe-nt2.nl
www.zoleerjekinderenlezenenspellen.nl

Bronnen

Coenen J. en Heijdenrijk M. (2010), *Zien is Snappen*, Bazalt
Horen, Zien en Schrijven, Bazalt
Veilig leren lezen, Zwijsen
Van horen zeggen, Thieme Meulenhoff
Werkmap Fonemisch bewustzijn, CPS

HCO

Postadres: Postbus 53509, 2505 AM Den Haag
Bezoekadres: Zandvoortselaan 146, Den Haag
T: 070 448 28 28 • **E:** info@hco.nl • **I:** www.hco.nl

HCO maakt deel uit van de Bazalt Groep en werkt daarin samen met partners Bazalt en RPCZ.

